

Sytuacja ekonomiczno-finansowa rybactwa śródlądowego ze szczególnym uwzględnieniem podmiotów uprawnionych do rybackiego użytkowania jezior

doc dr. hab. Arkadiusz Wołos

Zakład Bioekonomiki Instytut Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie

Wprowadzenie

Celem przeprowadzonych badań było określenie sytuacji ekonomiczno-finansowej podmiotów prowadzących chów i hodowlę ryb w Polsce, w ośrodkach pstrągowych i karpowych w 2010 roku. Po okresie transformacji ustrojowej i gospodarczej tego typu badania przeprowadzono tylko dwa razy, a uzyskane wyniki dotyczyły roku 2005 (Wołos i in. 2006) i roku 2007 (Wołos i in. 2008). Bardziej systematyczne było śledzenie kondycji ekonomicznej podmiotów uprawnionych do rybackiego użytkowania jezior, a wyniki analiz corocznie prezentowano w opracowaniach monograficznych, żeby wymienić tylko pracę dotyczącą sytuacji ekonomiczno-finansowej tych podmiotów w 2009 roku (Wołos i in. 2010). Dzięki tym systematycznie prowadzonym badaniom możliwe było określenie sytuacji ekonomiczno-finansowej gospodarstw jeziorowych w 2011 roku, a wyniki tych badań przedstawiono w niniejszym opracowaniu.

Założenia metodyczne

Badania opierały się na zbiorze podmiotów prowadzących chów i hodowlę ryb w obiektach typu pstrągowego i karpowego, przy użyciu specjalnie zaprojektowanych kwestionariuszy, poddanych stosownym analizom opartym w przeważającej mierze na metodyce użytej w opracowaniach Wołos i in. (2006, 2008). Ogółem wysłano 37 kwestionariuszy, a wypełnione ankiety zwróciło **28 gospodarstw (17 karpowych i 11 pstrągowych)**, co stanowi w pełni zadowalający zwrot wynoszący 76%.

Dane poddane analizom umożliwiły obliczenie szeregu parametrów, takich jak m.in. średnie zatrudnienie na 1 gospodarstwo, średni przychód na 1 gospodarstwo, średni przychód na 1 zatrudnionego, średnie koszty na 1 gospodarstwo, przeciętna struktura procentowa przychodów i kosztów, średni zysk na 1 gospodarstwo, średni zysk na 1 zatrudnionego, średni wskaźnik rentowności ($Wr = \text{wynik finansowy brutto} / \text{koszty uzyskania przychodów w \%}$), średnia cena 1 kg sprzedanych ryb.

Dla pełniejszego zobrazowania sytuacji ekonomiczno-finansowej całego rybactwa śródlądowego – wyniki charakteryzujące gospodarstwa pstrągowe i karpowe w 2010 roku

zestawiono ze stosownymi parametrami cechującymi w 2011 roku podmioty uprawnione do rybackiego użytkowania jezior. Analiza sytuacji ekonomiczno-finansowej tych podmiotów została przeprowadzona na podstawie pełnych danych o charakterze ekonomicznym i gospodarczym, zawartych w kwestionariuszach ankietowych otrzymanych od **65** gospodarstw prowadzących gospodarkę rybacką w jeziorach o całkowitej powierzchni 165392 ha oraz użytkujących stawy (karpiove lub pstrągowe, a często i karpiove, i pstrągowe) o całkowitym areale 2842,5 ha. podzielono badany zbiór podmiotów na tzw. gospodarstwa „**stawowo-jeziorowe**” oraz „**jeziorowe**”. Podstawą takiego podziału jest fakt, że nazwa „jeziorowe gospodarstwo rybackie” jest pojęciem umownym, bowiem w rzeczywistości podmioty tak określone gospodarują zarówno na jeziorach, jak i obiektach stawowych (karpiowych i/lub pstrągowych), prowadząc także inną, często całkowicie pozarybacką działalność (np. przetwórstwo ryb, usługi turystyczne, gastronomiczne i wiele, wiele innych). Jedynym kryterium zastosowanego podziału gospodarstw była wysokość przychodów osiągniętych w 2011 roku ze sprzedaży produkcji stawowej – zarówno z produkcji pstrąga tęczowego, jak i karpia, oraz innych gatunków produkowanych w stawach. Jeśli suma tych przychodów była wyższa niż przychód ze sprzedaży produkcji jeziorowej, dany podmiot zaliczono do gospodarstw „stawowo-jeziorowych”, jeżeli przychody z produkcji stawowej były niższe, niż z produkcji jeziorowej, podmiot włączono do grupy gospodarstw „jeziorowych”.

Dla całej próby i wyodrębnionych grup obliczono takie same wskaźniki jak w przypadku gospodarstw pstrągowych i karpiowych, oprócz struktury kosztów prowadzonej działalności.

I. Sytuacja ekonomiczno-finansowa ośrodków pstrągowych w 2010 roku

Produkcja

Badaniem objęto 11 gospodarstw pstrągowych, których łączna produkcja pstrąga wynosiła **2216,2** ton pstrąga tęczowego. Próbę tę można uznać za w miarę reprezentatywną, gdyż produkcja uzyskana przez analizowane gospodarstwa stanowiła około 17% całkowitej produkcji tego gatunku w 2010 roku, oszacowanej na 12940 ton. Wartość podstawowej produkcji ryb towarowych stanowiła 60,40% przychodów całkowitych badanych gospodarstw. Oprócz pstrąga, który stanowił aż 94,4% całkowitej masy ryb towarowych, wyprodukowano także suma afrykańskiego (2,6%), karpia (1,2%), jesiota (0,6%), pstrąga źródlanego, a na pozostałe gatunki przypadało tylko 0,9% masy wyprodukowanych ryb towarowych. Oprócz ryb towarowych badane gospodarstwa produkowały materiał obsadowy/zarybieniowy następujących gatunków: pstrąg tęczowy, pstrąg potokowy, łosoś,

troć wędrowną, tołpyga, karp, sieja, sielawa, amur, jesiotr, lin, lipień, węgorz, jaź, szczupak, sum i sandacz.

Zatrudnienie

W badanych gospodarstwach zatrudnionych było 210 osób, głównie na stałe, ale także na niepełnym etacie, sezonowo, oraz członkowie rodzin. Średnia wielkość produkcji w tych gospodarstwach kształtowała się na poziomie **11183 kg ryb towarowych** na 1 zatrudnionego.

Przychody

W 2010 roku rozpatrywane gospodarstwa osiągnęły przychody całkowite w wysokości 33,185 mln złotych, w tym:

- 25,423 mln złotych przypada na sprzedaż produkcji podstawowej, co stanowi 76,6% przychodów całkowitych (78,8% produkcji podstawowej przypada na ryby towarowe, a 21,2% na sprzedaż materiału obsadowego/zarybieniowego)
- 7,762 mln zł przypada na pozostałe przychody

Struktura przychodów badanych gospodarstw w 2010 roku przedstawiała się następująco:

- sprzedaż ryb towarowych – 60,40%
- sprzedaż materiału obsadowego i zarybieniowego – 16,21%
- przychody z przetwórstwa – 12,23%
- obrót rybami – 1,05%
- usługi turystyczne – 0,94%
- łowiska specjalne – 0,41%
- export ryb – 0,12%
- pozostałe przychody – 8,64%

Statystyczne gospodarstwo pstrągowe w roku 2010 uzyskało przychód z produkcji podstawowej wynoszący 2,311 mln zł, a całkowity przychód w wysokości 3,017 mln zł. Oznacza to, że średni przychód na 1 zatrudnioną osobę osiągnął **158023 zł**, przy średniej cenie 1 kg sprzedanych ryb na poziomie **8,54 zł**.

Struktura kosztów

Całkowite koszty badanych obiektów wynosiły 29,602 mln zł, co daje średnio 2,691 mln zł na 1 gospodarstwo. Podstawowym czynnikiem generującym koszty w badanych gospodarstwach to zakup paszy, który stanowił **42,07%** całkowitej wartości kosztów

ponoszonych przez analizowane obiekty. Drugą pozycję zajmują koszty zatrudnienia, których udział wynosił 26,89%. W dalszej kolejności uplasowały się koszty zakupu materiału obsadowego (6,12%), amortyzacja (5,15%), energia (4,90%), leczenie, profilaktyka i opieka weterynaryjna (2,35%), oraz pozostałe koszty działalności (12,52%).

W przeliczeniu na 1 zatrudnioną osobę koszt zatrudnienia wynosił **34064 zł**.

Rentowność

Całkowity zysk w badanych obiektach wyniósł 3,582 mln zł, co w przeliczeniu na 1 gospodarstwo daje średni zysk na poziomie **325672 zł**. W przeliczeniu na 1 zatrudnionego średni zysk osiągnął **17059 zł**.

Średni wskaźnik rentowności w analizowanych gospodarstwach wynosił **12,10%**. Żadne z badanych gospodarstw pstrągowych nie wykazało wyniku ujemnego (straty).

II. Sytuacja ekonomiczno-finansowa gospodarstw karpowych w 2010 roku

Produkcja

Łączna powierzchnia rozpatrywanych 17 gospodarstw karpowych wynosiła 9177,49 ha, co stanowi około 18% ewidencyjnej powierzchni ogroblowanej w Polsce (Lirski, Myszkowski 2008). Średnia powierzchnia 1 gospodarstwa osiągnęła 539,85 ha, co pozwala na stwierdzenie, że badaniami objęto głównie duże gospodarstwa karpowe.

Całkowita produkcja w badanych 17 gospodarstwach w 2010 roku wyniosła 3718,1 tony, w tym karp obejmował 89,8%, czyli 3370,5 tony. Pozostałą część stanowiły: karaś (3,6%), tołpyga (2,3%), amur (1,2%), sum afrykański (1,0%), szczupak (0,4%), jaź (0,3%), sum europejski (0,2%), lin (0,1%) i pozostałe gatunki (1,1%). Oprócz ryb towarowych badane gospodarstwa produkowały materiał obsadowy/zarybieniowy następujących gatunków: karp (664 tony), amur, tołpyga, karaś, lin, szczupak, sum, sandacz, jaź, okoń, płóc, leszcz, pstrąg tęczowy, brzana, lipień, miętus, świnka, boleń i kleń.

Wyniki uzyskane przez badane gospodarstwa stanowiły około 24,1% krajowej produkcji karpia, szacowanej w 2010 roku na 15400 ton (Lirski 2011), a zatem próbę tę można uznać za reprezentatywną dla większych powierzchniowo obiektów karpowych.

Zatrudnienie

W badanych obiektach zatrudnionych było 338 osób, w tym głównie na pełnym etacie (301 osób), ale także osoby na niepełnym etacie, sezonowi i członkowie rodziny.

Produkcja ryb towarowych kształtowała się na poziomie **11017 kg** na 1 zatrudnionego.

Przychody

W 2010 roku rozpatrywane gospodarstwa osiągnęły przychody całkowite w wysokości 41,681 mln złotych, w tym:

- 36,881 mln złotych przypada na sprzedaż produkcji podstawowej, co stanowi 88,48% przychodów całkowitych (90,7% produkcji podstawowej przypada na ryby towarowe, a 9,3% przychodów w tej produkcji na sprzedaż materiału obsadowego i zarybieniowego).
- 4,800 mln zł przypada na pozostałe przychody.

Struktura przychodów badanych gospodarstw w 2010 roku przedstawiała się następująco:

- sprzedaż ryb towarowych – 80,22%
- sprzedaż materiału obsadowego i zarybieniowego – 8,27%
- obrót rybami – 4,36%
- łowiska specjalne – 0,18%
- usługi turystyczne – 0,15%
- przetwórstwo – 0,06%
- export ryb – 0,05%
- pozostałe przychody – 6,72%

Statystyczne badane gospodarstwo karpiove w roku 2010 uzyskało przychód z produkcji podstawowej wynoszący 2,169 mln zł, a całkowity przychód w wysokości 2,452 mln zł, co oznacza średni przychód na 1 zatrudnionego na poziomie **123316 zł**. Średnia cena 1 kg sprzedanych ryb wyniosła **8,99 zł**.

Struktura kosztów

Całkowite koszty badanych obiektów wynosiły 37,506 mln zł, co daje średnio 2,206 mln zł na 1 gospodarstwo. W przeciwieństwie do obiektów pstrągowych najważniejszym czynnikiem wpływającym na strukturę kosztów w badanych gospodarstwach karpiowych to koszt robocizny, który stanowił **41,19%** całkowitej wartości kosztów ponoszonych przez te gospodarstwa. Na drugiej pozycji uplasował się zakup paszy, który wynosił 18,36%. Dość ważną pozycją były takie koszty jak: amortyzacja (5,52%), wykup majątku i dzierżawa (4,24%), usługi (4,10%), zakup materiału obsadowego (3,58%) i energia (2,11%). Stosunkowo niskie były koszty wapnowania (1,17%), nawożenia (0,51%) oraz leczenia,

profilaktyki i obsługi weterynaryjnej (0,51%). Pozostałe koszty stanowiły 18,41% kosztów całkowitych.

W przeliczeniu na 1 etat koszt zatrudnienia był wyższy niż w obiektach pstrągowych i wynosił **45707 zł**.

Rentowność

Całkowity zysk brutto w badanych 17 obiektach wynosił 4,175 mln zł, co w przeliczeniu na 1 gospodarstwo daje średni zysk na poziomie **245567 zł**. W stosunku do 1 osoby zatrudnionej średni zysk wynosił **12351 zł**.

W analizowanej próbie 4 gospodarstwa wykazały ujemny wynik finansowy, co z pewnością miało znaczący wpływ na wielkość średniego wskaźnika rentowności (Wr). Dla całego zbioru 17 rozpatrywanych gospodarstw karpowych Wr wynosił **11,13%**.

Podsumowanie – sytuacja ekonomiczno-finansowa gospodarstw pstrągowych i karpowych w 2010 roku

Przedstawione w niniejszym opracowaniu wyniki analizy sytuacji ekonomiczno-finansowej gospodarstw rybackich w 2010 roku, podzielonych na ośrodki pstrągowe i karpowe pozwalają na sformułowanie następujących wniosków natury ogólniejszej, przy czym wybrane wskaźniki charakteryzujące wyróżnione grupy gospodarstw zestawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Wybrane wskaźniki ekonomiczno-finansowe gospodarstw w 2010 roku

Wskaźnik	Gospodarstwa pstrągowe	Gospodarstwa karpowe
Wskaźnik rentowności (%)	12,10	11,13
Średni przychód na 1 zatrudnionego (zł)	158023	123316
Średni zysk na 1 zatrudnionego (zł)	17059	12351
Udział produkcji ryb w przychodach (%)	76,61	88,49
Średnia cena 1 kg ryb (zł)	8,54	8,99

1. Opłacalność poszczególnych form produkcji rybackiej była zbliżona w obu grupach gospodarstw - wahając się od 11,13% w gospodarstwach karpiowych do 12,10% w ośrodkach hodowli pstrąga tęczowego. W porównaniu z rokiem 2007 wskaźniki rentowności gospodarstw karpiowych zwiększyły się, natomiast pstrągowych uległy obniżeniu. Zwłaszcza w przypadku gospodarstw karpiowych zanotowany dodatni wynik finansowy należy ocenić pozytywnie (w 2005 r. wskaźnik rentowności wyniósł około -3%, a w roku 2007 6,95%), ale trzeba go opatrzyć niezbędnym komentarzem, że jest to wielkość średnia, która ukrywa fakt, że został on osiągnięty przy ujemnym wyniku finansowym 4 z badanych 17 gospodarstw.
2. Także inne wyliczone wskaźniki przemawiają za uznaniem produkcji pstrąga tęczowego za wysoce efektywną – oczywiście w warunkach roku 2010. Decyduje o tym m.in. średni przychód na 1 zatrudnionego (158,0 tys. zł), wskaźnik zysku na 1 zatrudnionego (17,06 tys. zł).
3. Średnia cena 1 kg ryb w ośrodkach pstrągowych była niższa niż w karpiowych o 5%, wynosząc odpowiednio 8,54 i 8,99 zł.

III. Sytuacja ekonomiczno-finansowa podmiotów uprawnionych do rybackiego użytkowania jezior w 2011 roku

Charakterystyka badanych gospodarstw

Badane podmioty gospodarują na jeziorach położonych we wszystkich regionach jeziorowych Polski (Mazury, Pomorze, Wielkopolska) i reprezentują wszystkie najważniejsze formy własności, czyli głównie spółki i gospodarstwa prywatne (osoby fizyczne), a także kilka gospodarstw działających w ramach okręgów Polskiego Związku Wędkarskiego.

Grupa gospodarstw „stawowo-jeziorowych” liczyła 18 podmiotów, a grupa gospodarstw „jeziorowych” 47 podmiotów. Podstawowe wskaźniki ekonomiczne i produkcyjno-gospodarcze, charakteryzujące obie grupy gospodarstw oraz cały badany zbiór, przedstawiono w tabelach 2 i 3.

Powierzchnie jezior i stawów w obu grupach gospodarstw zasadniczo się różnią, co oczywiście wynika z zastosowanego kryterium podziału. I tak, na zdecydowanie mniej liczną grupę gospodarstw „stawowo-jeziorowych” (N = 18) przypada 82,3% całkowitego areалу użytkowanych stawów, podczas gdy na liczniejszą grupę gospodarstw „jeziorowych” (N = 47) tylko 17,7%. Analiza parametrów dotyczących *sensu stricte* gospodarki jeziorowej - wydajności i wartości odłowionych ryb (w zł/ha), także wykazała różnice.

Wydajność odłowów ryb jeziorowych w grupie „stawowo-jeziorowej” (10,17 kg/ha) była nieznacznie niższa niż w grupie „jeziorowej” (10,23 kg/ha), ale w obu grupach nastąpił wzrost opisywanego parametru w stosunku do roku 2010. Pochodną osiągniętych wydajności, a w jeszcze większym stopniu różnic w średniej cenie odłowionych ryb, jest wartość produkcji jeziorowej w przeliczeniu na jednostkę powierzchni. W całym badanym zbiorze podmiotów wartość ta wyniosła 91,87 zł/ha (była o 14,8% wyższa niż przed rokiem), w gospodarstwach „stawowo-jeziorowych” 83,90 zł/ha, natomiast w „jeziorowych” 96,34 zł/ha (tab. 2). Wynika to głównie z faktu, iż w gospodarstwach „jeziorowych” łowiono bardziej wartościowe ryby (tzw. wybór), czego wypadkową jest średnia cena 1 kg ryb w wysokości 9,42 zł – o 1,17 zł (o 14,2%), wyższa niż w grupie „stawowo-jeziorowej”. W porównaniu z rokiem 2010 (Wołos i in. 2011) średnia cena 1 kg ryb w gospodarstwach „jeziorowych” była o 0,08 zł niższa, natomiast w „stawowo-jeziorowych” odwrotnie – wyższa o 0,22 zł.

Analiza wybranych parametrów produkcyjno-gospodarczych w obu grupach gospodarstw pozwala na wyciągnięcie wniosku, iż w gospodarstwach „stawowo-jeziorowych” mamy do czynienia z wyraźnie większą, niż w gospodarstwach „jeziorowych” wydajnością pracy rybaków jeziorowych. Świadczy o tym wysokość średniego odłowu przypadająca na jednego rybaka jeziorowego, wynosząca w tej pierwszej grupie 7417 kg, a w grupie drugiej 5613 kg. Warto dodać, że w porównaniu z rokiem ubiegłym w obu grupach gospodarstw parametr ten zwiększył się o 13,6%, przy czym stopa wzrostu w gospodarstwach „stawowo-jeziorowych” wyniosła 20%, natomiast w „jeziorowych” 12,1%.

W tym miejscu nasuwa się drugi istotny wniosek - większy odłów na 1 rybaka w grupie gospodarstw „stawowo-jeziorowych” niż w „jeziorowych” był osiągnięty pomimo obiektywnie trudniejszych warunków gospodarowania, czego wyrazem jest mniejsza średnia powierzchnia jednego jeziora (114,34 ha wobec 149,41 ha), oraz znacznie większa liczba jezior przypadających na rybaka jeziorowego (6,38 wobec 3,67). Znaczne różnice w parametrach takich jak: średnia powierzchnia stawów w gospodarstwie, udział powierzchni stawów w stosunku do powierzchni jezior i udział rybaków jeziorowych w całkowitej liczbie zatrudnionych wynikają z przyjętego kryterium podziału. To samo dotyczy parametrów będących pochodną całkowitego zatrudnienia, takich jak odłów na pracownika oraz powierzchnia jezior na pracownika. Warto przy tym zauważyć, że udział rybaków jeziorowych w ogólnym zatrudnieniu całego badanego zbioru gospodarstw był na identycznym poziomie jak w roku 2010, czyli wyniósł 39,6%. Godny podkreślenia jest również fakt, iż przeciętne gospodarstwo „stawowo-jeziorowe” zatrudnia ponad dwa razy więcej pracowników (średnio 18,2) niż gospodarstwo „jeziorowe” (średnio 7,8), co w sposób

oczywisty wynika z różnic w profilu działalności obu wyróżnionych grup gospodarstw, a zwłaszcza zaangażowania pracowników gospodarstw z grupy pierwszej w produkcję stawową.

Sytuacja ekonomiczno-finansowa

Podstawowe wskaźniki ekonomiczne gospodarstw analizowanych jako cały zbiór oraz w podziale na „stawowo-jeziorowe” i „jeziorowe” przedstawiają tabele 4, 5 i 6. Dane zawarte w tabeli 4 nie wymagają szerszego komentarza. Jest rzeczą oczywistą, że w grupie gospodarstw „stawowo-jeziorowych” na produkcję podstawową w znacznie większym stopniu składa się produkcja karpia i innych gatunków produkowanych w stawach karpionych (50,98%), a także produkcja pstrąga (33,33%) niż w gospodarstwach „jeziorowych” (odpowiednio 12,37% i 6,38%). W tym miejscu konieczne trzeba podkreślić, że w porównaniu z rokiem 2010 udział produkcji karpia zmniejszył się o 20,6%, natomiast odsetek produkcji pstrąga tęczowego wprost przeciwnie – zwiększył o 37,2%. W grupie gospodarstw „jeziorowych” sprzedaż ryb odłowionych w jeziorach stanowiła 81,25% przychodów ze sprzedaży produkcji podstawowej, podczas gdy sprzedaż karpia i pstrąga odpowiednio 12,37% i 6,38%. Niski był udział produkcji jeziorowej w gospodarstwach „stawowo-jeziorowych” (15,69%), co sprawia, że o sytuacji ekonomiczno-finansowej tej grupy gospodarstw w znacznym stopniu decyduje chów karpia i/lub pstrąga, podczas gdy w grupie gospodarstw „jeziorowych” - produkcja ryb towarowych w jeziorach (tab. 4). Obie grupy gospodarstw wykazują także przychody ze sprzedaży zezwoleń na wędkowanie w jeziorach oraz z innych form działalności, często wykraczających poza formy uważane tradycyjnie jako działalność rybacka. W tabeli 5 przedstawiono wszystkie wymienione składniki przychodów na tle kosztów działalności i zysku brutto w obu wyróżnionych grupach i w całym zbiorze badanych podmiotów, przy czym parametry te są wyrażone w przeliczeniu na jednostkę powierzchni użytkowanych jezior.

Analizując wielkość przychodów całkowitych widać ogromną różnicę w ich wielkości: w grupie gospodarstw „stawowo-jeziorowych” wyniosły one 878,82 zł/ha, podczas gdy w gospodarstwach „jeziorowych” 267,49 zł/ha. Średni przychód całkowity dla całego zbioru 65 gospodarstw wyniósł 487,26 zł/ha, a więc był o 65,27 zł/ha (czyli o 15,5%) większy niż w roku 2010 (Wołos i in. 2011), przy czym wzrost ten dotyczy zarówno grupy „jeziorowej”, jak i „stawowo-jeziorowej”.

W całym zbiorze 65 gospodarstw zmniejszyły się przychody z produkcji karpia i innych gatunków w stawach karpionych (o 17,9%), natomiast wzrosły przychody ze

wszystkich pozostałych form działalności, w tym sprzedaży ryb jeziorowych (o 14,8%), sprzedaży zezwoleń na wędkowanie (o 4,1%), sprzedaży pstrąga tęczowego (o 41,8%), a zwłaszcza wzrosły tzw. inne przychody (o 53,1%).

Przychody ze sprzedaży zezwoleń wędkarskich w grupie gospodarstw „stawowo-jeziorowych” (75,09 zł/ha) były wyższe niż w grupie „jeziorowej” (56,26 zł/ha), ale ich udział w przychodach całkowitych w pierwszej z wymienionych grup wynosił tylko 8,5%, podczas gdy w grupie drugiej 21,0% (tab. 5). Ogólnie trzeba stwierdzić, że w całym analizowanym zbiorze gospodarstw przychody ze sprzedaży produkcji podstawowej były wyższe niż w 2010 roku o 3,3%, a zanotowany znaczny wzrost przychodów całkowitych zawdzięczamy głównie pozycji inne przychody i sprzedaży pstrąga tęczowego.

Opisane zmiany w wysokości przychodów (wyrażonych w zł na 1 ha powierzchni jeziorowej) spowodowały pewne istotne zmiany w ich strukturze procentowej. I tak, udział przychodów ze sprzedaży produkcji podstawowej w przychodach całkowitych zmniejszył się do poziomu 55,1%, przy czym zwiększył się o 2,6 punktu procentowego w przypadku pstrąga i zmniejszył aż o 8,9 punktu procentowego w przypadku karpia. Zmniejszył się natomiast, chociaż nieznacznie, udział sprzedaży zezwoleń na wędkowanie (o 1,4 punktu procentowego), natomiast zwiększył w istotnym stopniu odsetek innych form działalności (o 7,8 punktu procentowego).

Przedstawione wyniki pozwalają na stwierdzenie, że w grupie gospodarstw „stawowo-jeziorowych” zanotować można wyższą sprawność i efektywność gospodarowania niż w grupie „jeziorowej”, o czym zadecydowały m.in. tak obiektywne czynniki, jak znacznie większe możliwości osiągania przychodów z produkcji ryb w stawach. Właśnie te obiektywne czynniki sprawiły, że wyliczony zysk brutto na 1 ha powierzchni jeziorowej pozostał w grupie „stawowo-jeziorowej” na zdecydowanie wyższym poziomie (86,45 zł/ha) niż w grupie „jeziorowej” (20,31 zł/ha) i w roku 2011 parametr ten uległ znacznemu zwiększeniu w gospodarstwach „stawowo-jeziorowych”, zaś w grupie „jeziorowej” pozostał na niemal identycznym poziomie jak w roku 2010.

Najbardziej istotne implikacje w sytuacji ekonomiczno-finansowej całego zbioru analizowanych gospodarstw rodzi jednak zestawienie przychodów całkowitych i kosztów działalności w latach 2010 i 2011. Okazało się bowiem, że zanotowanemu wzrostowi przychodów całkowitych (przypomnijmy – o 15,5%) towarzyszył mniejszy wzrost kosztów całkowitych prowadzonej działalności (o 12,2%), co rzecz jasna wpłynęło w sposób zasadniczy dodatnio na rentowność rozpatrywanych podmiotów – zwłaszcza w grupie „stawowo-jeziorowej”.

Wśród „innych” przychodów analizowane 65 podmiotów gospodarcze wymieniało: obrót rybą nie pochodzącą w własnej produkcji i handel przetworami rybnymi, usługi turystyczne typu pensjonaty lub mała gastronomia, przetwórstwo ryb, usługi wylęgarniczo-podchowowe i sprzedaż materiału zarybieniowego, odsetki od lokat i inne przychody finansowe, środki z programu PO RYBY 2007-2013, sklepy rybne, odszkodowania, nawiązki, opłaty za pomosty, pozysk i sprzedaż trzciny, sprzedaż środków trwałych, port żeglarski, slipowanie jachtów, budownictwo wodne. Jak już wyżej wspomniano, te „inne” przychody (średnio 155,99 zł/ha) stanowią poważny składnik przychodów całkowitych, znacznie przekraczający wielkość przychodów z produkcji ryb towarowych z jezior (91,87 zł/ha). Warto także dodać, że w grupie „jeziorowej” inne przychody stanowiły aż 34,6% przychodów całkowitych, a w grupie „stawowo-jeziorowej” 30,6%. Trzeba także nadmienić, że bardzo istotnym składnikiem innych przychodów były unijne środki pomocowe w ramach realizacji programu PO RYBY 2007-2013, które w znacznym stopniu wpłynęły na ogólny wzrost innych przychodów w stosunku do roku 2010.

W tabeli 6 przedstawiono najważniejsze wskaźniki charakteryzujące sytuację ekonomiczno-finansową całego badanego zbioru gospodarstw oraz wyróżnionych grup „stawowo-jeziorowej” i „jeziorowej”. Wskaźnik rentowności dla całego zbioru gospodarstw wyniósł 9,95%, a więc był zdecydowanie wyższy niż w 2010 roku (6,85%). Warto zwrócić uwagę, że w grupie „stawowo-jeziorowej” parametr ten wyniósł 10,91%, zaś w grupie „jeziorowej” 8,22%. Pozostałe parametry zamieszczone w tabeli 5 wykazały znaczne różnice. Przychody całkowite na 1 zatrudnionego były w grupie „stawowo-jeziorowej” (159311 zł - wzrost o 27579 zł w porównaniu do roku 2010) 2-krotnie wyższe niż w grupie „jeziorowej” (77420 – wzrost o 9823 zł). Podobna relacja cechowała także zysk brutto na 1 zatrudnionego, który w pierwszej z tych grup wynosił 15671 zł (w 2010 roku 6760 zł), a w drugiej 5879 zł (w 2010 roku 6140 zł), co w grupie „stawowo-jeziorowej” oznacza znaczny wzrost, a w „jeziorowej” niewielki spadek w stosunku do roku ubiegłego. Bardzo wyraźna różnica wystąpiła w wielkości średnich przychodów całkowitych na 1 gospodarstwo, które w gospodarstwach „stawowo-jeziorowych” osiągnęły poziom 2902991 zł i były 4,8-krotnie wyższe niż w grupie „jeziorowej” (602889 zł). W grupie „stawowo-jeziorowej” zwiększył się wyraźnie średni zysk brutto na 1 gospodarstwo – do poziomu 285554 zł (w roku 2010 – 112762 zł), i był on 6,2-krotnie wyższy niż w grupie „jeziorowej”.

Analiza ostatniego z rozpatrywanych parametrów - wskaźnika rozwojowości (tj. stosunku sumy nakładów na inwestycje i wykup majątku do przychodów całkowitych w %) oraz jego porównania z latami wcześniejszymi wskazują na jego wzrost w porównaniu z

rokiem 2010. W rozpatrywanym roku 2011 wskaźnik ten wyniósł 9,83%, przy czym w grupie „jeziorowej” osiągnął poziom 6,65%, a w „stawowo-jeziorowej” 11,56%. Biorąc pod uwagę tylko inwestycje, ich stosunek procentowy do przychodów całkowitych w całym analizowanym zbiorze gospodarstw wyniósł 9,45%, w grupie „jeziorowej” 6,32%, a w grupie „stawowo-jeziorowej” 11,15%. Przytoczone parametry były wyższe niż w roku 2010 w grupie „stawowo-jeziorowej”, natomiast niższe w gospodarstwach „jeziorowych”.

Podsumowanie – sytuacja ekonomiczno-finansowa podmiotów uprawnionych do rybackiego użytkowania jezior w 2011 roku

Wyniki przeprowadzonych analiz można krótko podsumować w następujących kilku punktach:

1. Podstawowy wskaźnik charakteryzujący sytuację ekonomiczno-finansową badanych podmiotów uprawnionych do rybackiego użytkowania jezior, czyli wskaźnik rentowności, wyniósł w 2011 roku 9,95%, przy czym w grupie „stawowo-jeziorowej” osiągnął znacznie wyższy niż przed rokiem poziom 10,91%, natomiast w grupie „jeziorowej” nastąpił nieznaczny spadek rentowności do 8,22%. Wzrost tego wskaźnika w gospodarstwach „stawowo-jeziorowych” w największym stopniu był związany ze znacznym zwiększeniem przychodów całkowitych, przy mniejszej stopie wzrostowej kosztów działalności. Przedstawione wyniki świadczą o tym, że nasze gospodarstwa rybackie bardzo sprawnie radzą sobie z niekorzystnymi dla całej gospodarki czynnikami makroekonomicznymi związanymi z ogólnoswiatowym kryzysem gospodarczym. W przypadku części gospodarstw nie bez znaczenia była efektywna absorpcja środków unijnych pochodzących z PO RYBY 2007-2013.
2. Gospodarstwa określone jako „stawowo-jeziorowe”, czyli takie, w których przychód generowany przez gospodarkę stawową przekracza przychód pochodzący z produkcji jeziorowej – biorąc pod uwagę *sensu stricte* gospodarkę jeziorową - charakteryzowały się większą sprawnością gospodarowania niż gospodarstwa określone jako „jeziorowe”. Świadczą o tym m.in. takie wskaźniki jak wyraźnie większy odłów przypadający na 1 rybaka jeziorowego. Taka sytuacja miała miejsce pomimo relatywnie trudniejszych i bardziej skomplikowanych warunków gospodarowania w gospodarstwach z pierwszej grupy.
3. Wartość odłowów ryb jeziorowych (w zł/ha) była w grupie „stawowo-jeziorowej” niższa niż w grupie „jeziorowej” o około 13%, mimo, że uzyskiwały one prawie identyczną wydajność. Przyczyną takiej paradoksalnej sytuacji jest wyraźnie niższa

średnia cena złowionych ryb jeziorowych w pierwszej grupie (8,25 zł/kg) w porównaniu z grupą drugą (9,42 zł/kg).

4. Spory spadek udziału procentowego i wielkości przychodów z produkcji karpia, przy jednoczesnym wzroście udziału i przychodów w produkcji pstrąga tęczowego – chociaż wyliczony dla grupy gospodarstw jeziorowych, w tym zwłaszcza „stawowo-jeziorowych” sugeruje, że w warunkach roku 2011 produkcja karpia była nie tylko mniejsza niż przed rokiem, ale gorsza pod względem ekonomicznym; i odwrotnie – produkcja pstrąga tęczowego była wyższa, zapewniając korzystne wskaźniki ekonomiczno-finansowe. Hipoteza ta, choć oparta na rzeczywistych przesłankach wymaga jednak weryfikacji.
5. Mając powyższe na względzie planujemy przeprowadzić wkrótce ponownie kompleksowe badania sytuacji ekonomiczno-finansowej gospodarstw pstrągowych, karpowych i jeziorowych; otrzymane wówczas wyniki będą dotyczyły 2012 roku.

Tabela 2

Liczba, powierzchnia i podstawowe dane o odłowach i zarybieniach analizowanych gospodarstw

Wyszczególnienie	Gospodarstwa „stawowo-jeziorowe”	Gospodarstwa „jeziorowe”	Razem
Liczba gospodarstw	18	47	65
Powierzchnia jezior (ha)	59459	105933	165392
Powierzchnia stawów (ha)	2340,5	502,0	2842,5
Wydajność odłowów ryb jeziorowych (kg/ha)	10,17	10,23	10,20
Całkowita wartość odłowów ryb jeziorowych (zł)	4988644	10205884	15194528
Wartość odłowów ryb jeziorowych (zł/ha)	83,90	96,34	91,87
Średnia cena kg ryb (zł)	8,25	9,42	9,00

Tabela 3

Wybrane parametry produkcyjno-gospodarcze analizowanych gospodarstw

Wyszczególnienie	Gospodarstwa „stawowo-jeziorowe”	Gospodarstwa „jeziorowe”	Razem
Średnia powierzchnia jezior w gospodarstwie (ha)	3303,28	2253,89	2544,49
Średnia powierzchnia jednego jeziora w gospodarstwie (ha)	114,34	149,41	134,57
Średnia powierzchnia stawów w gospodarstwie (ha)	130,03	10,68	43,73
Powierzchnia stawów (ha/100 ha jezior)	3,94	0,47	1,72
Powierzchnia jezior (ha na 1 pracownika)	181,28	289,43	238,49
Powierzchnia jezior (ha na 1 rybaka jeziorowego*)	729,56	548,87	602,52
Liczba jezior na 1 rybaka jeziorowego*	6,38	3,67	4,48
Liczba pracowników	328	366	694
w tym udział rybaków jeziorowych* (%)	24,8	52,7	39,6
Odłów (kg na 1 pracownika)	1843	2960	2434
Odłów (kg na 1 rybaka jeziorowego)*	7417	5613	6149

* w tym rybacy jeziorowi zatrudnieni na stałe, samozatrudnieni i sezonowi

Tabela 4

Udział różnych form produkcji rybackiej w przychodach z produkcji podstawowej

Wyszczególnienie	Gospodarstwa „stawowo-jeziorowe”	Gospodarstwa „jeziorowe”	Razem
	%	%	%
Produkcja jeziorowa	15,69	81,25	34,25
Produkcja pstrąga	33,33	6,38	25,70
Produkcja karpia i innych gatunków w stawach	50,98	12,37	40,05
Produkcja podstawowa	100	100	100

Tabela 5

Podstawowe wskaźniki ekonomiczne analizowanych gospodarstw

Wyszczególnienie	Gospodarstwa „stawowo-jeziorowe”		Gospodarstwa „jeziorowe”		Razem	
	zł/ha*	%	zł/ha*	%	zł/ha*	%
Przychody całkowite	878,82	100	267,49	100	487,26	100
w tym:						
Produkcja podstawowa	534,91	60,9	118,57	44,3	268,24	55,1
w tym:						
- jeziorowa	83,90	9,5	96,34	36,0	91,87	18,9
- pstrąga	178,31	20,3	7,56	2,8	68,94	14,1
- karpia	272,70	31,1	14,67	5,5	107,43	22,1
Opłaty wędkarskie	75,09	8,5	56,26	21,0	63,03	12,9
Inne przychody	268,82	30,6	92,66	34,6	155,99	32,0
Koszty całkowite	792,38		247,18		443,18	
Zysk brutto	86,45		20,31		44,09	

* wszystkie przychody przeliczono na 1 ha powierzchni jezior

Tabela 6

Podstawowe wskaźniki w grupach gospodarstw „stawowo-jeziorowych” i „jeziorowych”

Wyszczególnienie	Gospodarstwa „stawowo-jeziorowe”	Gospodarstwa „jeziorowe”	Razem
Wskaźnik rentowności (%)	10,91	8,22	9,95
Przychody całkowite (zł na 1 zatrudnionego)	159311	77420	116123
Zysk brutto (zł na 1 zatrudnionego)	15671	5879	10507
Średnie przychody całkowite (zł na 1 gospodarstwo)	2902991	602889	1239840
Średnie koszty całkowite (zł na 1 gospodarstwo)	2617437	557110	1127662
Średni zysk brutto (zł na 1 gospodarstwo)	285554	45779	112178
Wskaźnik rozwojowości (%)	11,56	6,65	9,83
Stosunek nakładów na inwestycje do przychodów całkowitych (%)	11,15	6,32	9,45

Literatura

Lirski A., Myszkowski L. 2007 – Produkcja karpia i ryb dodatkowych w stawach ziemnych w 2007 roku na podstawie badań ankietowych – Komunikaty Rybackie 2: 8-12.

Lirski A. 2011 – Produkcja stawów karpowych w 2010 roku w świetle wyników badań metodą ankietyzacji – Komunikaty Rybackie 2: 22-25.

- Wołos A., Mickiewicz M., Lirski A., Myszkowski L. 2006 – Oplacalność śródlądowej produkcji rybackiej w 2005 roku – W: Rybactwo, wędkarstwo, ekorozwój (red. A. Wołos), Wydawnictwo IRS, Olsztyn: 39-52.
- Wołos A., Mickiewicz M., Czerwiński T. 2007 – Sytuacja ekonomiczno-finansowa podmiotów uprawnionych do rybackiego użytkowania jezior w 2006 roku – W: Stan rybactwa w jeziorach rzekach i zbiornikach zaporowych w 2006 roku (red. M. Mickiewicz), Wydawnictwo IRS, Olsztyn: 29-36.
- Wołos A., Lirski A., Czerwiński T., Turkowski K. 2008 – Sytuacja ekonomiczno-finansowa rybactwa śródlądowego w 2007 roku – W: Stan i uwarunkowania gospodarki rybackiej prowadzonej w wodach śródlądowych (red. M. Mickiewicz), Wydawnictwo IRS, Olsztyn: 39-46.
- Wołos A., Mickiewicz M., Czerwiński T. 2010 – Sytuacja ekonomiczno-finansowa podmiotów uprawnionych do rybackiego użytkowania jezior w 2009 roku – W: Zrównoważone korzystanie z zasobów rybackich na tle ich stanu w 2009 roku (red. M. Mickiewicz), Wydawnictwo IRS, Olsztyn: 35-45.
- Wołos A., Mickiewicz M., Czerwiński T. 2011 - Sytuacja ekonomiczno-finansowa Podmiotów uprawnionych do rybackiego użytkowania jezior w 2010 roku - W: (red. M. Mickiewicz) Zrównoważone korzystanie z zasobów rybackich na tle ich stanu w 2010 roku. Wyd. IRS, Olsztyn: 35-43.